

///// recenzní studie / review article //////////////////////////////////////

JAK SE PÍŠE SOCIÁLNÍ VĚDĚNÍ

Abstrakt: *Tato studie recenzuje knihu: Charles CAMIC – Neil GROSS – Michèle LAMONT (eds.), Social Knowledge in the Making. Chicago: University of Chicago Press, 2011, a zasazuje ji do kontextu současných úvah o proměnách výzkumné praxe sociálních věd, akademické kultury, stylů myšlení a psaní. Pokouší se analyzovat v knize ohlašovaný „obrat k praxi“ a ukazuje, nakolik samotné výzkumné praktiky v sociálních vědách ovlivňuje neexistence „standardních“ forem, způsobů či stylů bádání. Detailně jsou představeny rovněž výchozí myšlenky takzvané „nové“ sociologie idejí, jež stojí v pozadí celého projektu analýzy sociálních praktik projevujících se v procesech „produkce, evaluace a aplikace“ sociálního vědění. Jako klíčová se ukazuje potřeba nově promyslet samotnou koncepci „profesionalizované“ sociální vědy, jež byla v dřívějším vývoji odmítnuta jako morálně i prakticky neudržitelná, neboť s demokratizací výzkumného procesu a proměnou vztahu mezi sociálními vědami a jejich publikem se stále zřetelněji projevuje, že s odklonem od konceptu profesionální sociální vědy se veřejná irelevance sociálního vědění spíše stále více prohlubuje.*

Klíčová slova: *sociální vědění; výzkumné praktiky; styly psaní; výzkumná agenda*

JAN BALON

Kabinet pro studium vědy, techniky a společnosti
Filosofický ústav AV ČR, v.v.i., Jilská 1, 11000 Praha 1
Institut sociologických studií FSV UK, U Kříže 8, 158 05 Praha 5
email / janbalon@seznam.cz

Writing Social Knowledge

Abstract: *This study reviews the book: Charles CAMIC - Neil GROSS - Michèle Lamont (eds.), Social Knowledge in the Making. Chicago: University of Chicago Press, 2011, and puts it into the context of contemporary accounts of the changing practice of social science research, academic culture, styles of thinking and writing. It attempts to analyze the “turn to practice” heralded in the book and demonstrates how the actual research practices in the social sciences are affected by the absence of “standard” forms, methods or styles of research. The core ideas of the so-called “new” sociology of ideas, which is behind the whole project aiming at the analysis of social practices manifested in processes of the “production, evaluation and application” of social knowledge, are also presented in detail. It follows from the argument elaborated in this text that it seems inevitable to rethink the very concept of “professional” social science, which was rejected in an earlier development as morally and practically untenable, since the democratization of the research process and the transformation of the relation between the social sciences and their audience(s) manifest more and more distinctly that with the departure from the concept of professional social science, the public irrelevance of social knowledge is more and more transparent and pervading.*

Keywords: *social knowledge; research practices; styles of writing; research agenda*

Jednou z nejzáhadnějších otázek, již je možné klást ve vztahu k výzkumným aktivitám v rámci sociálních věd, je otázka, co vlastně sociální vědec dělá, když bádá. O nic jednodušší není ani ptát se, jaká je povaha vědění, jež se v procesu bádání vytváří, a také, jak se, ještě komplikovanějšími způsoby, kumuluje. Jak naznačují historicky zformované představy o vědecké výzkumné praxi, pro každou vědeckou disciplínu je životně důležitá schopnost přizpůsobit se dobovým vědeckým standardům, současně je však z hlediska dynamiky mezioborové interakce stejnou měrou podstatný prvek odlišení se od jiných oborů. Bez specifické výzkumné perspektivy jsou možnosti vědeckých disciplín „vytvářet“ systematické vědění minimalizovány. Tenze mezi požadavkem „standardizace“ vědecké práce a nárokem „originality“ produkovaného vědění se v prostoru sociálních věd projevuje ve značně nevyjasněné koncepci výzkumné činnosti jako takové. Historicky vzato se sociální vědy vesměs cítily sebejistěji spíše ve svých pedagogických a všeobecně vzdělávacích činnostech než ve svých problémově orientovaných výzkumných aktivitách.¹ Z hlediska profilace oborových výzkumných agend hrály nejčastěji klíčovou roli odkazy k individuálním výkonům originálních myslitelů, k určité specificky zformované ideové, pojmové a problémové základně nebo k souboru epistemologických a metodologických předpisů převzatých z obecných koncepcí vědecké činnosti a vypreparovaných pro potřeby daného oboru. Tyto odkazy upevňovaly a potvrzovaly historickou souvislost smyslu bádání v sociálních vědách, byly však přitom spíše příslibem koncentrované vědecké práce než reálným dokladem existence standardní výzkumné praxe. Vypovídaly především o dobových preferencích; otázku, co ve skutečnosti zakládá kontinuitu a typickou podobu vědecké práce v jednotlivých sociálněvědních disciplínách, obvykle obcházel deklarativními poukazy na to, že sociální věda jako „věda“ právě začíná.²

Text vznikl v rámci řešení projektu Grantové agentury České republiky „Klasické výzkumné projekty jako inspirace současného sociologického výzkumu“ 404/11/0949 a v rámci řešení projektu Centra pro výzkum kolektivní paměti (UNCE 204007).

¹ Brilantně vystihuje obtíže spojené s přechodem od „výuky k výzkumu“ kupříkladu text William BUXTON – Stephen P. TURNER, „From Education to Expertise: Sociology as a ‚Profession.‘“ In: HALLIDAY, T. C. – JANOWITZ, M. (eds.), *Sociology and Its Publics: The Forms and Fates of Disciplinary Organization*. Chicago: University of Chicago Press 1992, s. 373–407.

² Lakonicky tuto deklarativní dikci často užívanou v sociálněvědní literatuře shrnuje Richard Bernstein: „Bylo by možné napsat dějiny sociální vědy za posledních sto let z hlediska vyhlášení, že se právě stala nebo se právě stává skutečně vědeckým úsilím.“ Richard J. BERNSTEIN, *The Restructuring of Social and Political Theory*. New York: Harcourt Brace Ivanovich 1976, s. 52.

Jednoduše formulovanou otázku, co vlastně sociální vědec dělá, když bádá, lze podobně elementárně zodpovědět tak, že čte, myslí, píše a někdy také počítá. Jinak a poněkud aktivněji vyjádřeno, vysvětluje, interpretuje či popisuje. Vznešeněji to lze také říci tak, že vytváří výkladová či interpretační schémata, konstruuje teoretické nebo empirické modely, rozpracovává pojmová schémata, aplikuje metody, formuluje a ověřuje hypotézy, zpracovává data, respektive analyzuje nebo syntetizuje výzkumná zjištění.³ V každém případě je možné tvrdit, že převažující vědecká činnost či výzkumná praxe sociálních vědců se nějakým způsobem dotýká práce s texty.⁴ Standardní historické přístupy zabývající se dějinami sociálních věd mají sklon líčit minulé vědecké a výzkumné počiny jako v zásadě heroické úsilí o vyjádření propracovaných myšlenek, uchopení oborově významných pojmů či rozvinutí sofistikovaných metod. Sledovaným měřítkem přitom bývá, do jaké míry se v tom nebo onom případě podařilo naplnit přísliby, jež byly vyjádřeny v programové rovině a ve větší či menší míře se nějakým způsobem vztahovaly k formativním idejím zakládajícím specifické oborové hledisko.⁵ Tyto přístupy, jež jsou nejčastěji označovány jako „dějiny něčeho“ (dějiny sociologie, dějiny ekonomie, dějiny psychologie apod.), usilují o to zachytit základní linii vývoje jednotlivých disciplín, nejčastěji pak na příkladech vybraných vůdčích osobností, škol, myšlenkových proudů či směrů. Ke každému formativnímu období bývá přiřazeno několik oborových autorit, které svou disciplínu reprezentují uvnitř i navenek. V současnosti je takovýto způsob zacházení s minulostí oboru vnímán nejen jako vyprázdňený a překonaný, nýbrž přímo jako poškozující. Důvodů pro to je mnoho a nelze je v krátkosti shrnout. Jedním z podstatných důvodů přitom je, že takové

³ V daleko menší míře je možné, na rozdíl od přírodních věd, tvrdit, že sociální vědec „objevuje“, „kontrolovaně experimentuje“ apod.

⁴ Nejčastěji jde o psaní článků, monografií, učebnic, antologií, konferenčních příspěvků či výzkumných zpráv.

⁵ Historicky vzato se tyto přísliby nejčastěji vztahovaly k idejím objektivity, logické koherence a empirické korespondence vytvářeného sociálního vědění. Viz např. Robert C. BANNISTER, *Sociology and Scientism: The American Quest for Objectivity, 1880–1940*. Chapel Hill, NC: University of North Carolina Press 1987; Peter NOVICK, *That Noble Dream: The „Objectivity Question“ and the American Historical Profession*. Cambridge: Cambridge University Press 1988; Theodore M. PORTER, *Trust in Numbers: The Pursuit of Objectivity in Science and Public Life*. Princeton: Princeton University Press 1995; Loraine DASTON – Peter GALISON, *Objectivity*. New York: Zone Books 2007; Lorraine DASTON, „Historical Epistemology.“ In: CHANDLER, J. – DAVIDSON, A. I. – HAROOTUNIAN, H. D. (eds.), *Questions of Evidence: Proof, Practice, and Persuasion Across Disciplines*. Chicago: University of Chicago Press 1994, s. 282–289.

historiky z dějin nejsou s to podat žádnou systematickou zprávu o reálné vědecké a výzkumné praxi sociálních věd, tedy, opět značně zjednodušeně vyjádřeno, dozvídáme se něco o jednotlivostech, o významných jedincích, vybraných teoriích, myšlenkách, pojmech či metodách, prakticky nic se ovšem nedozvídáme o tom, co, jak, proč a pro koho ten který sociální vědec to a to dělal či psal. Nedozvídáme se nic o standardní výzkumné praxi v jednotlivých formativních obdobích vývoje sociálněvědních disciplín, celý referenční rámec „dějin“ sociálních věd se zdá podřízen nárokům originality.⁶

Současnější přístupy k dějinám sociálních věd jsou především výsledkem snahy najít přesvědčivé historické narativní formy, chtějí se odlišit od dřívějších nystematických způsobů zkoumání a vytvářejí nové standardy historické práce.⁷ Z analytického hlediska se vyznačují především pozorností k otázkám výzkumné oborové praxe, profilace výzkumné agendy, formování akademické kultury, stylů vědecké práce či studiu konkrétních výzkumných praktik. Jejich díkce je do značné míry odkouzlená. Mízí z nich poukazy na heroismus zakladatelských aktivit významných myslitelů, na jedinečnost a vznešenost pojednávaných myšlenek nebo na výjimečnost sociálního vědění. Je tomu tak zřejmě proto, že z uměřenějšího úhlu pohledu sociální vědci, ačkoli se obvykle tváří, že ve své tvorbě rozvíjejí velké myšlenky a řeší velké problémy, ve skutečnosti vesměs pouze přejímají a reprodukují určité historicky podmíněné způsoby myšlení a styly

⁶ Představám originality v očích sociálních vědců se věnuje kupříkladu text Joshua GUETZKOW – Michèle LAMONT – Gregorie MALLARD. „What is Originality in the Social Sciences and the Humanities?“ *American Sociological Review*, roč. 69, 2004, č. 2, s. 190–212.

⁷ Není to přitom vždy tak, že by si nové výklady a interpretace minulosti sociálněvědních oborů mohly nárokovat větší míru systematickosti a koncentrovanosti než dřívější způsoby bádání. Zejména pak z důvodu, že se potýkají s heterogenitou materiálu ke zpracování a – chtějí-li rozpracovat specifický analytický přístup – jsou nuceny vybírat ze sociálněvědní produkce to, co potřebují k rozvinutí svých zájmů a preferencí. Jak se množí výklady a interpretace těchto jevů a událostí, množí se i názvy, jimiž se nové způsoby historické analýzy označují. Mluví se o „nové“ sociologii idejí a vědění, dějinách idejí, dějinách sociálního myšlení, intelektuálních dějinách nebo o institucionální analýze dějin jednotlivých disciplín apod. Reprezentativními ukázkami produkce nových historických přístupů jsou kupříkladu následující texty: Mark C. SMITH, *Social Science in the Crucible: The American Debate over Objectivity and Purpose*. Durham, NC: Duke University Press 1994; George STEINMETZ (ed.), *The Politics of Method in the Human Sciences: Positivism and Its Epistemological Others*. Durham – London: Duke University Press 2005; Jonathan H. TURNER – Stephen P. TURNER, *The Impossible Science: An Institutional Analysis of American Sociology*. Newbury Park: Sage 1990; Dorothy ROSS, *The Origins of American Social Science*. Cambridge: Cambridge University Press 1991. Více o nových historiích sociologie viz Jan MARŠÁLEK, „Historie sociologie a historie věd: čekání na společný příběh?“ *Sociální studia*, roč. 9, 2012, č. 1, s. 45–74.

psaní,⁸ jejichž osvojením prokazují svou oborovou kompetenci a odvozují z nich svou vědeckou autoritu. Do centra zájmu se namísto originálních myslitelů či myšlenek dostávají otázky po povaze sociálního vědění, a to zejména v propojení s problémy kumulace, synergie a veřejné relevance. Samotná otázka po povaze sociálního vědění v sobě zahrnuje především nutnost ptát se, jaký typ nebo forma akademické kultury se v sociálních vědách v posledních desetiletích zformovala. Jak již bylo naznačeno, tyto přístupy vycházejí z intuice, že o výzkumné praxi daleko více vypovídají specifické styly a způsoby akademické práce, zejména tedy styly a způsoby myšlení a psaní,⁹ jež proměňují nejen formy diseminace výsledků vědecké práce, nýbrž i samotné představy o povaze vědecké činnosti a východiscích vědeckého myšlení. Spolu s tím se proměňuje i pohled na to, jakým způsobem se buduje, udržuje, obhajuje či zpochybňuje samotná disciplinární identita nejen jednotlivých sociálních věd, nýbrž i vědecký status či nárok vědeckosti těchto věd jako určitého historicky zformovaného a stále spíše méně než více soudržného celku.

Z hlediska otázky po povaze současného sociálního vědění se nové pohledy na směřování sociálněvědních disciplín opírají o přesvědčení, že se adekvátnějšího výkladu proměn akademické kultury nebo obrazu výzkumné praxe dobereme, jak to naznačují Charles Camic, Neil Gross a Michèle Lamont v předmluvě k jejich brilantnímu souboru textů vydaných pod názvem *Social Knowledge in the Making*,¹⁰ prostřednictvím historické analýzy „praktik, jež jsou obsaženy v produkci, evaluaci a aplikaci sociálního vědění.“¹¹ Celkově se „obrat k sociálněvědní praxi“ odvolává k textům, jež se v posledních několika desetiletích systematicky zaměřovaly na výklad,

⁸ K tématu historické proměnlivosti vědění a proměn „materiální kultury vědy“ viz Jan BALON – Tomáš DVOŘÁK, „Historical Epistemology Meets the Human Sciences.“ *Teorie vědy/Theory of Science*, roč. 33, 2011, č. 1, s. 5–16.

⁹ Téma „stylů psaní“ rozvádějí například tyto texty: Laurel RICHARDSON, *Writing Strategies: Reaching Diverse Audiences*. Newbury Park: Sage 1990; Timothy LENOIR (ed.), *Inscribing Science: Scientific Texts and the Materiality of Communication*. Stanford: Stanford University Press 1998; Ben AGGER, *Public Sociology: From Social Facts to Literary Acts*. Lanham: Rowman and Littlefield 2000; Alan WOLFE, „Books vs. Articles: Two Ways of Publishing Sociology.“ *Sociological Forum*, roč. 5, 1990, č. 3, s. 477–489; Charles BAZERMAN, *Shaping Written Knowledge: The Genre and Activity of the Experimental Article in Science*. Madison: The University of Wisconsin Press 1988. V českém jazyce viz např. Radim HLADÍK, „Žánrová pedagogika a oborová enkulturace.“ *Teorie vědy*, roč. 34, 2012, č. 3, s. 341–353.

¹⁰ Charles CAMIC – Neil GROSS – Michèle LAMONT (eds.), *Social Knowledge in the Making*. Chicago: University of Chicago Press 2011.

¹¹ *Ibid.*, s. ix.

popis či interpretaci „standardní“ výzkumné praxe v přírodních vědách. Jak autoři sami uvádějí,

Jestliže měl obrat k praxi, jenž v posledních dekádách prostoupil sociální a humanitní vědy, své skutečné centrum vyzařující svou energii do všech stran, pak tímto centrem bylo STS jakožto obor, jenž získal svou zřetelnou podobu v díle významných postav, jakými byli Thomas Kuhn a posléze se specifičtějším zaměřením mezi mnoha jinými Barry Barnes, David Bloor, Michel Callon, Adele Clarke, Harry Collins, Loraine Daston, Peter Galison, Donna Haraway, Karin Knorr Cetina, Sheila Jasanoff, Bruno Latour, Donald MacKenzie, Andrew Pickering, Trevor Pinch a Steven Shapin, jejichž texty různými způsoby přesunuly badatelskou pozornost od představy vědy jako dokončeného produktu v chrámu lidského vědění ke studiu různorodých, mnohovrstevnatých a rozmanitě rozmístěných praktik využívaných během dlouhých hodin, kdy jsou budoucí obrysy vědeckého vědění stále ještě ve stádiu vytváření.¹²

V přístupech rozvinutých v rámci sociologie vědy, sociálních studií vědy, sociologie vědeckého vědění, STS, ANT apod. se dosud systematická pozornost věnovala spíše „produkcí, evaluaci a aplikaci“ vědění jako takového, specifický zájem o výzkumnou praxi sociálních věd a o sociální vědění je zde nejčastěji rozvíjen ve vztahu k modelům, vzorům a praktikám typickým pro přírodní vědy. Dnes již v podstatě rituálně a neproblematicky se odkazuje k sociální podmíněnosti jakéhokoli vědění, jakékoli vědecké činnosti je přiznána její sociální implikace, všeobecně se má za to, že i přírodní vědci žijí v sociálně, kulturně, politicky, institucionálně, paradigmaticky oddělených světech a že ani jejich žánr není ušetřen proměnlivostí okolního světa. Empirické analýzy sociální konstrukce vědeckých faktů, které mají nejčastěji podobu etnografických studií laboratorního života,¹³ zase doložily, že vědecké vědění jako konstrukce (pro samotné vědce) ustavuje nejen smysl, nýbrž i samu existenci sociálního i přírodního světa.

Celkově vzato je přístup propagovaný v knize *Social Knowledge in the Making* rozvinutím výchozích myšlenek takzvané nové „sociologie idejí“, tak jak je vyjádřili Charles Camic a jeho dlouhodobý spolupracovník Neil

¹² Charles CAMIC – Neil GROSS – Michèle LAMONT, „Introduction: The Study of Social Knowledge Making.“ In: CAMIC, C. – GROSS, N. – LAMONT, M. (eds.), *Social Knowledge in the Making*. Chicago: University of Chicago Press 2011., s. 10 (1–43).

¹³ Nejslavněji byl tento přístup vyjádřen v knize Bruno LATOUR – Steve WOOLGAR, *Laboratory Life: The Construction of Scientific Facts*. Princeton: Princeton University Press 1986.

Gross v několika programových textech.¹⁴ Nová sociologie idejí je zde vymezena jako kolektivní a koordinované úsilí sociálních vědců, kteří se „specializují na produkci kognitivních, evaluativních a expresivních idejí, přičemž zkoumají sociální procesy, jejichž prostřednictvím se jejich myšlenky – tj. jejich tvrzení, nároky, argumenty, koncepty, přesvědčení, předpoklady apod. – vyjevují, rozvíjejí a proměňují.“¹⁵ Noví sociologové idejí považují otázku, „jak si intelektuálové osvojují myšlenky, které zastávají, za legitimní zájem sám o sobě,¹⁶ a celý přístup opírají o myšlenku kontextualismu, konkrétně o intuici, podle níž není „význam idejí transparentní: že významy jsou vždy usazené v socio-intelektuálních kontextech, jež je nezbytné rozkrývat pomocí hloubkového (*in-depth*) zkoumání před tím, než vůbec bude možné idejím samotným porozumět.“¹⁷ Předmětem systematického zájmu není tedy obhajoba, zastávání, vyvracení a samotné rozvíjení specifických idejí: ty nejsou chápány jako „prostředek k cíli“,¹⁸ nýbrž jako „cíl [zkoumání – J. B.] sám o sobě.“¹⁹ V obecném smyslu je obdobně založen i nárok prosazovaný v programových částech *Social Knowledge in the Making*. I zde se pozornost zaměřuje na sociální procesy: tentokrát na „produkci, evaluaci a aplikaci“ sociálního vědění; i zde se autoři ptají,

¹⁴ Viz Charles CAMIC – Neil GROSS, „The New Sociology of Ideas.“ In: BLAU, J. R. (ed.), *Blackwell Companion to Sociology*. Malden, MA: Blackwell 2001, s. 236–249. Charles CAMIC, „Knowledge, the Sociology of.“ In: SMELSER, N. – P. BALTES (eds.), *International Encyclopedia of the Social and Behavioral Sciences*. London: Elsevier 2001, s. 8143–8148; Charles CAMIC – Neil GROSS, „Alvin Gouldner and the Sociology of Ideas.“ *Sociological Quarterly*, roč. 43, 2002, č. 1. 97–110. Pionýrskou prací jsou texty Charlese Camica věnované dílu Talcotta Parsonse, které prostřednictvím důkladné historické analýzy vývoje Parsonsových idejí, hodnot či postojů předložily vzorovou podobu „nové“ sociologie idejí. Viz Charles CAMIC, „The Making of a Method: A Historical Interpretation of the Early Parsons.“ *American Sociological Review*, roč. 52, 1987, č. 4, s. 421–439; Charles CAMIC, „Structure After 50 Years: The Anatomy of a Charter.“ *American Journal of Sociology*, roč. 95, 1989, č. 1, s. 38–107. Důležité jsou rovněž Camicovy texty, v nichž se zaměřuje na různá období formování intelektuální a institucionální identity sociálních věd. Viz Charles CAMIC, „Three Departments in Search of a Discipline: Localism and Interdisciplinary Interaction in American Sociology, 1890–1940.“ *Social Research*, roč. 62, 1995, č. 4, s. 1003–1032; Charles CAMIC – Yu XIE, „The Statistical Turn in American Social Science: Columbia University, 1890 to 1915.“ *American Sociological Review*, roč. 59, 1994, č. 5, s. 773–805. Pro akademickou prestiž „nové“ sociologie idejí sehrál také podstatnou roli nedávný úspěch knihy Neil GROSS, *Richard Rorty: The Making of an American Philosopher*. Chicago: University of Chicago Press 2008.

¹⁵ CAMIC – GROSS, „The New Sociology of Ideas,“ s. 236.

¹⁶ *Ibid.*, s. 243.

¹⁷ *Ibid.*, s. 245.

¹⁸ *Ibid.*, s. 237.

¹⁹ *Ibid.*, s. 243.

jaké jsou důvody pro to, že sociální vědci využívají takové a takové výzkumné praktiky, přičemž samotný smysl vědeckých a výzkumných aktivit se zpřítomňuje daleko více v lokálních kontextech než ve vztahu k univerzálním předpisům adekvátní a standardní výzkumné praxe, jež sociální vědy opakovaně formulovaly a historicky vzato si takřka po celý průběh své existence toužily zajistit. Analýza „výzkumných praktik, jež jsou obsaženy v produkci, evaluaci a aplikaci sociálního vědění,“ přitom také není, jak tomu bylo ve „starých“ sociologiích vědění, pouhým „prostředkem k cíli“, nýbrž „cílem o sobě.“

Obsahem knihy *Social Knowledge in the Making* je třináct empirických studií pokrývajících rozmanité aspekty tvorby sociálního vědění prakticky ve všech významných sociálních a humanitních vědách. Dílčí studie jsou zde rozčleněny do tří celků: Produkce vědění v jednotlivých disciplínách, Místa evaluace vědění, Sociální vědění mimo rámec akademie. Výzkumným materiálem se zde stávají „standardizující“ prvky výzkumné praxe v rámci sociálněvědních disciplín, konkrétněji témata jako akademické knihovny a výzkumná infrastruktura sociálních a humanitních věd, dramatické proměny archivního materiálu pro historické bádání, výzkum antropologických archivů jako zdrojů vědění o člověku, institucionální expertní a poradní komise, interdisciplinární výzkum, praxe pořádání akademických konferencí, evaluační praktiky v různých typech *peer review* procesů a jejich vliv na formování výzkumné praxe apod.²⁰ Samostatná studie („Praktické základy teoretizování v sociologii“), jediná, jež se zaměřuje na jednotlivého myslitele, je věnována dílu Pierra Bourdieu, jehož teoretický přístup lze považovat za exemplární doklad toho, co autoři knihy *Social Knowledge in the Making* chtějí tvrdit a doložit, totiž že teoretické přístupy odrážejí distinktivní – oborové či interdisciplinární – výzkumné praktiky. S čím se však v celé knize nesetkáme, je celý repertoár konceptů, s nimiž byl historicky provázán celý referenční rámec úvah o sociálním vědění, jako kupříkladu „validita“, „explanační schopnost“ nebo „adekvátní porozumění.“ Jak to v jednom z rozhovorů, v němž shrnují svůj výchozí badatelský záměr, formulují ideoví tvůrci celé koncepce knihy, Charles Camic a Neil Gross, jejich cílem není zaměřovat se na „širší kontext vědění, nýbrž na konkrétní sociální aktivity, jež tvoří základ vytváření vědění.“ Jednoduchým příkladem

²⁰ Autory studií jsou významní současní reprezentanti jednotlivých sociálněvědních disciplín s poměrně značnou převahou sociologů nebo těch, kteří by se za generické sociology sami neoznačili, nicméně v akademických strukturách zejména americké vědy zastávají sociologické posty (Andrew Abbott, Charles Camic, Neil Gross, Daniel Breslau). V knize jsou zahrnuty také příspěvky takových hvězd STS, jako jsou Sheila Jasanoff nebo Karin Knorr Cetina.

vyjádřeno, vzestup neoklasické ekonomie je tradičně vysvětlován ve vztahu k širšímu kontextu ekonomických a politických změn v rámci americké společnosti dvacátého století, tato perspektiva však pro Camica s Grosseem není z hlediska zkoumání produkce vědění nijak zajímavá, neboť prakticky nic nevyovídá o sociálních aktivitách, jež jsou zahrnuty v procesech vytváření neoklasického (ekonomického) „vědění“.

Pro editory *Social Knowledge in the Making* jsou klíčové zejména tři koncepty, jimž v úvodní programové části věnují systematickou pozornost a vymezují je ve vztahu k celkovému záměru zkoumat kulturní a institucionální infrastrukturu sociálních věd, jejich výzkumnou praxi a specifické (interní) oborové výzkumné praktiky. Jsou to koncepty: sociální vědění, vytváření vědění a sociální praktiky. Sociální vědění vymezují v první řadě jako „deskriptivní informace a analytická tvrzení vztahující se ke způsobům jednání, chování, subjektivním stavům a schopnostem lidských jedinců a/nebo vlastnostem a procesům agregovaných nebo kolektivních jednotek – skupin, sítí, trhů, organizací apod. –, v nichž jsou tito lidští aktéři situováni.“²¹ Z této definice sociálního vědění přímo vyplývá jejich pojetí vytváření vědění, jež odkazuje k „technologickým a nástrojům vytváření vědění – tj. k epistemickým principům, kognitivním schémátům, teoretickým modelům, konceptuálním artefaktům, technickým instrumentům, metodologickým procedurám, zamlčeným (*tacit*) porozuměním a materiálními základnám, jejichž prostřednictvím jsou deskriptivní a normativní tvrzení vztahující se k sociálnímu světu vyjadřovány, hodnoceny, reprezentovány, komunikovány a uchovávány.“²² Z hlediska deklarovaného cíle zkoumat sociální praktiky spojené s „produkcí, evaluací a aplikací“ sociálního vědění je rovněž zcela zásadní jejich vymezení sociální praxe, respektive sociálních praktik. Jak editoři uvádějí:

„Praktiky“ definujeme jako *soubory vzorcovaných aktivit* – „způsobů, jakými pracujeme a tvoříme“, [...] pomocí nichž lidské bytosti čelí (a také je strukturují) situovaným úkolům, jimiž se zabývají. Tyto aktivity mohou být záměrné i nezáměrné, interpersonálně kooperativní i antagonistické, vždy jsou však vnitřně mnohotvárné, utvářené z kognitivních, emocionálních, sémiotických, oceňujících, normativních a materiálních prvků, jež v různých kontextech nesou různé významy.²³

²¹ CAMIC – GROSS – LAMONT, „Introduction“, s. 3.

²² *Ibid.*

²³ *Ibid.*, s. 7.

Výše uvedené definice mají systematicky provázat dosud rozptýlené výzkumné zájmy o vytváření sociálněvědních forem vědění a směřovat reflexivní zaměření sociálních vědců na praktiky vytváření jejich vědění k důrazu na sjednocující prvky sociálněvědní výzkumné praxe a agendy. V celé knize nelze nalézt jediný subverzivní aspekt ve vztahu k reflexi současného stavu sociálních věd. Cílem zřetelně není dekonstrukce či destrukce výzkumné praxe, jak tomu bylo na konci šedesátých a začátku sedmdesátých let minulého století, kdy mnozí sociální vědci podřezávali větve pod svými disciplínami, sebereflexivně obraceli své nástroje proti nim s cílem zpochybnit jejich institucionální zajištění, strukturu uspořádání i hierarchii.²⁴ Přístup rozvinutý v knize *Social Knowledge in the Making* ve svém samotném rozvrhu chce rekonstruktivně zpracovat množství podnětů, které se nahromadily v obecnějším prostoru uvažování o vědecké a výzkumné činnosti, způsobech formování akademické kultury nebo o expertní autoritě vědění. Obecnější úvahy editorů nevyhnutelně formuje skutečnost, že sociální vědy v poslední třetině dvacátého století prošly několika „obraty“ k jiným typům bádání a byly také výrazně zasaženy změnami, k nimž došlo v širším rámci myšlení a psaní o vědě. Spolu s „obratem k jazyku“, „ke kultuře“, „k historii“, „obratem holistickým“, „reflexivním“, „interpretativním“, „kreativním“, „kognitivním“, „estetickým“, „poststrukturalistickým“ či „postmoderním“, abychom jmenovali alespoň ty nejznámější z nich, to byl především „obrat“ k nepreskriptivním způsobům myšlení a psaní, jež byl v první řadě veden proti koncepci profesionalizovaného zkoumání,²⁵ jež

²⁴ Relevantním problémem přestala být otázka, co v sociální vědě dělat, je to, jak to poněkud emfaticky vyjádřil E. Digby Baltzell, „spíše otázka, jak bychom ji měli dělat, pro koho (dospělé či děti, pijany či požívače marihuany!) a s osobami jakých teoretických, politických, sexuálních, rasových, třídních [...] přesvědčení.“ E. Digby BALTZELL, „To Be a Phoenix – Reflections on Two Noisy Ages of Prose.“ *American Journal of Sociology*, roč. 78, 1972, č. 1, s. 202. Zpochybnění dosavadní výzkumné praxe s cílem proměnit ji v kritickou hodnotící vědu je tématem následujících knih: Harold. J. BERSHADY, *Ideology and Social Knowledge*. New York: Wiley 1973; Robert W. FRIEDRICH, *The Sociology of Sociology*. New York: Collier-Macmillan 1970, s. 23; Larry T. REYNOLDS – Janice M. REYNOLDS (eds.), *The Sociology of Sociology*. New York: David McKay Company 1970; Edward A. TIRYAKIAN (ed.), *The Phenomenon of Sociology*. New York: Appleton-Century-Crofts 1971.

²⁵ Odmítané koncepce profesionální sociální vědy, jež v období po druhé světové válce preferovaly hodnotově-neutrální koncepci vědy, na veřejné problémy do značné míry rezignují – a jak zní standardní kritika (viz např. Dick ATKINSON, *Orthodox Consensus and Radical Alternative*. London: Heinemann 1972; Alvin W. GOULDNER, *The Coming Crisis of American Sociology*. New York: Basic Books 1970), vyčerpávají se řešením technických problémů zaměřujících se na udržení statu quo. Profesionální sociální věda se postupně (nejzřetelněji na konci šedesátých let minulého století, kdy narůstají pochybnosti jak o profesní, tak i veřejné

sociálněvědní argumentaci svazovala množstvím formálních požadavků. Tyto obraty způsobily, že každý, kdo chce ve svém výzkumném úsilí vystoupit po onom kluzkém svahu sebekritičnosti, sebereferenčnosti, sebereflexivity a sebezpychivosti k určitému sjednocujícímu pohledu na sociální vědění, je nucen vypořádat se s množstvím „nových“ předsudků vztahujících se k otázkám, co věda jako taková vůbec dělá, má dělat nebo co vůbec může sama pro sebe ve svých výzkumných aktivitách nárokovat. Editoři se s relativistickými důsledky plynoucími z výše uvedených obrátů v obecném smyslu vyrovnávají, nicméně z větší části jen proto, aby z tohoto obecného kontextu mohli vystoupit a svázat své výzkumné zájmy s konkrétním materiálem. To jim usnadňuje skutečnost, že se záměrně nezabývají „výsledky“ sociálního výzkumu a jejich výklady či interpretacemi, jež bývají z obecnějších hledisek zdrojem konfliktů, nýbrž spíše způsobům, formám či vzorcům vytváření sociálního vědění.

Jak již bylo v úvodu naznačeno, tyto způsoby, formy či vzorce vytváření sociálního vědění se vždy nějak dotýkají specificky historicky zformovaných stylů akademické práce, zejména pak stylů „psaní“, respektive vytváření a hodnocení textů. V oborových stylech „psaní“ se pochopitelně silně projevuje samotná vědecká vyzrállost či sjednocenost jednotlivých disciplín, přičemž, jak se zdá, platí, že progresivnější jsou ty, které dokáží nestandardní způsoby psaní co nevíce eliminovat a alespoň ve své mainstreamové produkci nepřipouštějí alternativy. Nadsazeně řečeno, vědci svou výjimečnost prokazují tím, jak se jsou schopni „originálně“ přizpůsobit „standardní“ praxi. V prostředí sociálních věd není ani tak problémem nedostatek metodické přípravy k tomu, jak se přizpůsobit i odlišit od standardní praxe, jako spíše heterogenita „možných“ způsobů a stylů psaní. A to nehledě na skutečnost, že sociální vědy vynakládají enormní a trvalé úsilí na objasnění toho, co se za nimi skrývá. Jak uvádějí editoři knihy: „Veškeré disciplíny, které přísluší do celku sociálních a humanitních věd, disponují bohatou literaturou vztahující se k vytváření vědění, rozsáhlou zásobárnou manuálů typu *jak na to* i dalších textů pokrývajících základní i pokročilé výzkumné metody.“²⁶ Tenze mezi odmítáním profesionalizovaného konceptu sociálních věd s preskriptivními způsoby psaní a zděšením z fragmentované povahy sociálního vědění se komplikovanými způsoby přenáší do samotných základů sociálněvědní výzkumné praxe, když z jistého úhlu pohledu

rolí sociální vědy jako takové a šíří se pocit, že sociální věda selhala morálně i prakticky) dostává do pasivní role.

²⁶ CAMIC – GROSS – LAMONT, „Introduction,“ s. 4.

lze říci, že kontinuitu sociálněvědní produkce zajišťují takřka výhradně instituce, které značnou míru preskriptivnosti²⁷ stylů myšlení a psaní vyžadují, zejména pak významné oborové časopisy a prestižní nakladatelství s vyspělou kulturou recenzování. V jiném smyslu hrají integrativní roli zase grantové agentury, významné nadace, akademický pracovní trh, kariérní řády či profesní asociace.

Zaměřenost na otázky „produkce, evaluace a aplikace“ sociálního vědění se jeví jako obzvláště důležitá vzhledem k současným podmínkám podpory a financování výzkumu, v nichž se – opět – zpřítomňuje zranitelnost sociálních věd, jež si v konkurenčním boji o materiální prostředky jen stěží vystačí se svou tradiční strategií přísliby veřejné relevance výsledků vlastní výzkumné činnosti sice naznačovat, současně se ovšem příliš nezatěžovat úsilím o její doložení či prokázání. Současná situace oborových sociálních věd je těsně spjata s demokratizací výzkumného procesu a proměnou vztahu mezi sociálními vědami a jejich publikem.²⁸ Je zřejmé, že sociální věda dnes již nemůže pro svá zjištění předpokládat nediferencované publikum. Navíc když se její odpojení od veřejného života s odklonem od konceptu profesionální sociální vědy spíše stále více prohlubuje. Rozklad „profesionalizované“ sociální vědy vedl v posledních několika desetiletích k znovuoživení koncepce „veřejné“ sociální vědy, jež měla proměnit organizaci vědeckého výzkumu jako takovou, výzkumné agendy i konceptuální aparátů jednot-

²⁷ Obecněji lze říci, že z hlediska dvou nejvýznamnějších (sociálněvědních) oborových specializací – teoretické a empirické – jsou empirické specializace daleko úspěšnější ve standardizaci své výzkumné produkce a z toho vyplývajících stylů psaní. Kupříkladu po druhé světové válce zcela převládl v empiricky orientované sociologii styl psaní, jenž byl odvozen a standardizován na základě textů (článků, projektů, výzkumných zpráv, monografií), které publikovaly tehdejší dominantní postavy empirické sociologie, Paul F. Lazarsfeld a Samuel Stouffer. Jak ve své knize *The Impossible Science* uvádějí Jonathan H. Turner a Stephen P. Turner, typickou studií zpracovanou podle vzoru lazarsfeldovsko-stoufferovského konceptu výzkumného projektu byla „d disertace nebo časopisecký článek, jenž měl následující podobu: shrnutí ‚teorie‘ vztahující se k problému (obvykle ne více než několik poznámek o zájmu některého dřívějšího myslitele zabývajících se více či méně souvisejícím problémem a občas ne více než odkaz k předchozímu výzkumu na dané téma); formulace ‚hypotézy‘ a rozbor testovaného vzorku, ‚design‘ výzkumu a metody měření nebo operacionalizace ‚pojmu‘; prezentace zjištění obvykle uvedených v tabulkách a doplněných o rozbor statistické metody, jenž dokládá tvrzení o významnosti zjištění; a závěr naznačující některé implikace výsledků, jež se mohou stát předmětem budoucího výzkumu.“ TURNER – TURNER, *The Impossible Science*, s. 115. O úspěšnosti a životaschopnosti tohoto výzkumného modelu a stylu psaní svědčí i skutečnost, že takto stále vypadá „standardní“ empirický sociologický výzkum.

²⁸ Viz např. Terence C. HALLIDAY – Maurice JANOWITZ (eds.), *Sociology and Its Publics: The Forms and Fates of Disciplinary Organization*. Chicago: University of Chicago Press 1992.

livých sociálních věd. Jak naznačily známé výklady role vědy a výzkumu v současném světě,²⁹ dochází k vyvázání vědy a výzkumu z oborových i národních hranic. Současně je ovšem obtížné zpochybnit skutečnost, že reálná výzkumná praxe je také nepřehlédnutelně „lokální“,³⁰ že samotný koncept „interdisciplinarity“ vyžaduje vyspělé oborové vědění,³¹ že samotný koncept „kosmopolitní“ vědy vyžaduje silné národní výzkumné tradice.³² V případě sociálních věd jsou tyto aspekty tím důležitější, čím více je ohroženo postavení jednotlivých oborů nejen v rámci akademického světa a akademické hierarchie, nýbrž i z hlediska širší společenské relevance jednotlivých disciplín. V současném postavení sociálních věd se plně odráží konflikt ideálu s realitou. Sociální vědy jsou stále plné ideálů, nehledě na silný pesimismus, jenž je výsledkem neustávajícího zpochybňování jejich vědecké a výzkumné identity. Kniha *Social Knowledge in the Making* i její koncept zkoumání forem, způsobů a stylů vytváření sociálního vědění nabízí poněkud odkouzlený pohled na samotnou sociálněvědní produkci. Je to však pohled o to smysluplnější, nakolik je schopen podat realističtější obraz výzkumné praxe i toho, jak si sociální vědci „jdou po své práci“.

²⁹ Viz např. Michael GIBBONS *et al.*, *The New Production of Knowledge*. London: Sage 1994.

³⁰ Viz např. Paul SILLITOE, „Local Science vs. Global Science: an Overview.“ In: Paul SILLITOE (ed.), *Local Science vs. Global Science: Approaches to Indigenous Knowledge in International Development*. New York: Berghahn Books 2007, s. 1–39.

³¹ Viz např. Mario BLAGIOLI, „Postdisciplinary Liaisons: Science Studies and the Humanities.“ *Critical Inquiry*, roč. 35, 2009, č. 2, s. 816–835; Stephen P. TURNER, „What Are Disciplines? And How Is Interdisciplinarity Different?“ In: WEINGART, P. – STEHR, N. (eds.), *Practising Interdisciplinarity*. Toronto: University of Toronto Press 2000, s. 46–65.

³² Viz např. Michael BURAWOY, „Provincializing the Social Sciences.“ In: STEINMETZ, G. (ed.), *The Politics of Method in the Human Sciences: Positivism and its Epistemological Others*. Durham, NC: Duke University Press 2005, s. 508–525.